

Descoperiri ale culturii Monteoru în sud-estul Transilvaniei

EUGENIA ZAHARIA

Populația epocii bronzului din regiunile Carpaților, Dunării, Balcanilor și ale Mării Negre aparțin grupului tracic, nord- și sud-dunărean. Cu acest nume sînt consemnați, mai întii, în epopeele homerice. Fixați teritorial în regiunile menționate, se vor dezvolta de-a lungul epocii bronzului și a epocii fierului; geto-dacii și carpicii fiind grupele tîrzii ale tracilor nordiei care au intrat în sinteza romanizării.

Una dintre cele mai importante grupe, constituită încă de la începutul epocii bronzului, este reprezentată de cultura Monteoru. O considerăm ca dintre cele mai importante datorită atît poziției sale teritoriale, în centrul ariei nord-tracice, cît și dezvoltării sale în timp, fiind singura cultură formată la începutul epocii bronzului care durează pînă în perioada tîrzie, participînd în acest fel, direct, la constituirea primei epoci a fierului.

Cultura Monteoru poartă numele așezării eponime de la Sărata Monteoru (jud. Buzău), localitate care însemnează munișorul sau muntioru — cum spun localnicii — de pe malul pîriului Sărata.

Aria ei de răspîndire cuprinde regiunile de dealuri subcarpatice de sud și de est, începînd din jud. Dâmbovița și pînă în regiunea centrală a Moldovei, fără a pătrunde în câmpie.

Cultura Monteoru este prezentă și în regiunea intra-carpatică Brașov—Covasna. Caracterul acestor din urmă descoperiri îl precizăm în cele de mai jos.

În acest mare teritoriu unional-tribal, grupul Monteoru prezintă, pe un fond cultural unitar, unele elemente de aspect deosebit, explicabile prin tradițiile diferite din care s-a dezvoltat, ca și prin influențele deosebite regional și cronologic pe care le-a primit. Caracterele regionale ale unei culturi au importanță mai ales pentru înțelegerea procesului istoric al diferitelor sinteze de ordin arheologic și istoric care se succed în timp și în spațiu.

Ocupînd un loc central în spațiul tracilor nord-dunăreni, grupul Monteoru se formează la începutul epocii bronzului, avînd o foarte largă și bogată răspîndire mai ales în perioada mijlocie a epocii bronzului. Prin folosirea unor așezări apărute natural, dar și fortificate, ca și prin organizarea internă și existența unui grup de luptători, cultura Monteoru a rezistat pînă în perioada tîrzie a epocii bronzului, participînd din plin, teritorial, etnic și cultural la formarea populației și culturii Noua, cea mai mare și mai importantă sinteză de la sfîrșitul epocii bronzului, care va face trecerea spre prima epocă a fierului.

În anumite etape din dezvoltarea lor, aceste mari formațiuni teritorial-culturale se manifestă și în afara teritoriului lor primar, manifestări care sînt de considerat ca relații intertribale, dar de caracter deosebit: rezultat al unor schimburi și daruri intertribale, al unei acțiuni de dominare, de pătrundere a unor elemente de un anume caracter cultural în altă arie culturală; sau de expansiune în altă arie culturală, prin extinderea teritorială a grupului în acțiune.

În cazul culturii Monteoru, aceste aspecte sînt materializate în prezența celor mai vechi așezări la Sud de Carpați (M. IC₂); a așezărilor și a necropolelor, începînd cu etapa M. IC₃, la sud și est de Carpați, fixîndu-se astfel teritoriul propriu-zis al culturii; prin prezența unor materiale caracteristice și a unui număr restrîns de morminte din faza M. II în sud-estul Transilvaniei, unde nu s-au

găsit încă așezări Monteoru din nici-o fază de locuire ; prin raporturi intertribale cu ariile culturale învecinate (Schneckenberg, Tei, Costișa) sau mai îndepărtate, cum este cazul culturii Wietenberg.

Aceste relații s-au manifestat diferit cronologic și cultural, locuirea Monteoru cea mai veche formindu-se în zona sud-subcarpatică, între județele Dimbovița—Vrancea. Cele mai vechi pătrunderi Monteoru în sud-estul Transilvaniei încep cu faza M. IC₄, materialele găsindu-se, fie în aria de locuire a culturii Schneckenberg, fie izolat, în depuneri *post*-neolitice, dar niciodată într-un nivel de locuire Monteoru.

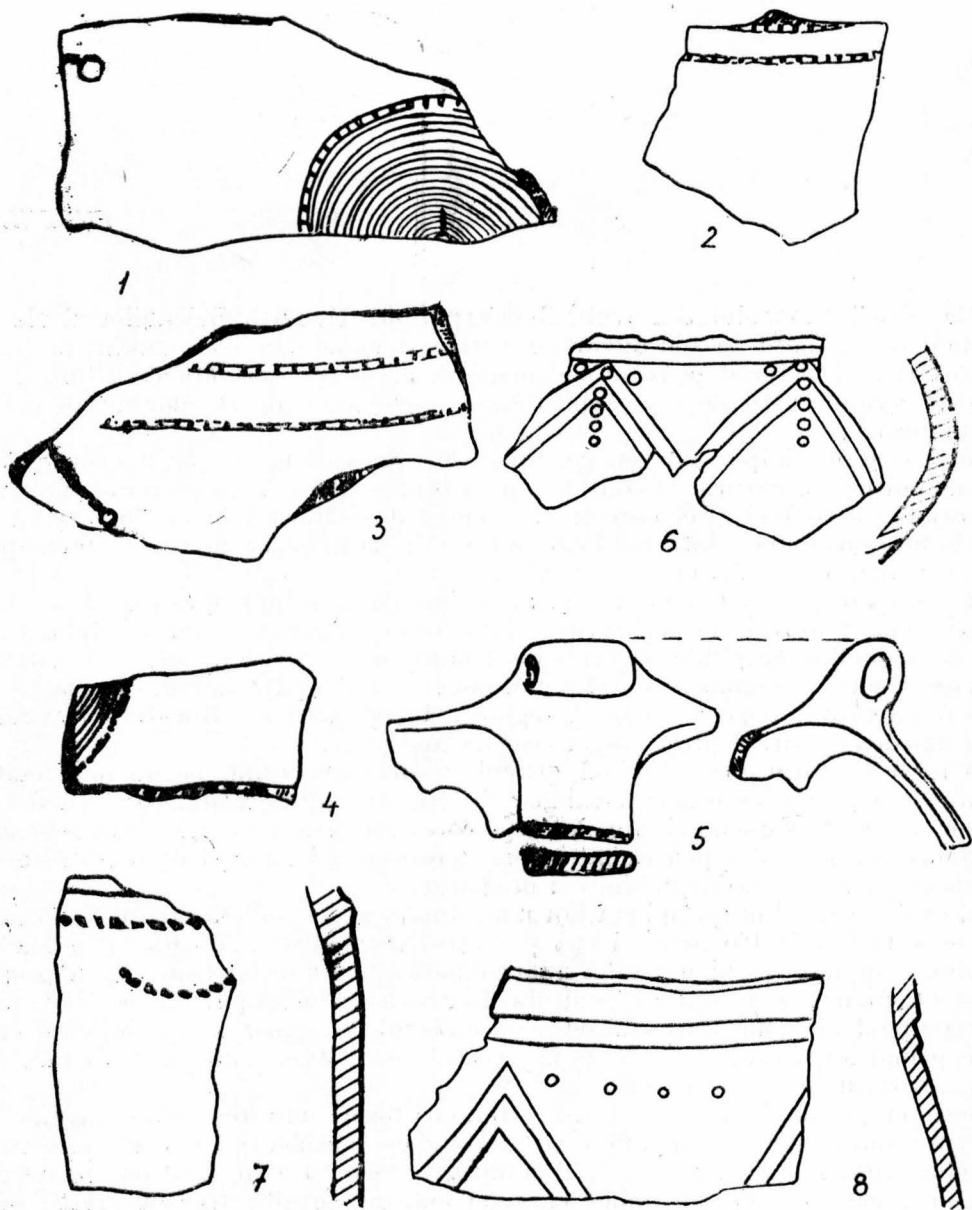

Fig. 1 Fragmente ceramice Monteoru de la Sf. Gheorghe-Orkö : 1—5 ; Dalnic 6 ; Leț : 7—8.

Din așezarea de la Sf. Gheorghe-Orkö¹ provin 9 fragmente ceramice care sînt de atribuit culturii Monteoru. Două din acestea — o toartă cu melc și una cu umeri la bază — ar putea să aparțină etapei M. IC₄ (fig. 1/1—5 ; 2/2, 3, 9 ; 3/5). Celelalte 7 fragmente, o toartă tubulară, o margine cu apu-

¹ În muzeul din Sf. Gheorghe—Covasna ; fragmentele ceramice provin din descoperirile mai vechi ale lui Fr. László

(nr. inv. 9188, 9538) și din săpăturile executate de Székely Zoltán în 1955.

cători, fragmente din corpul unor vase și cești decorate cu cereuri concentrice și alveole, aparțin nivelului M. IC₃ (fig. 1/1, 4). În cele mai multe cazuri s-a folosit în decorarea vaselor, tehnica impresiunilor succesive, executate cu un instrument cu virful lat.

La Leț (jud. Covasna) s-au descoperit, în săpăturile din anul 1955², un fragment de Kruma messer și 16 fragmente ceramice, printre care sînt și mai multe margini sub formă de pilnie. Cîteva

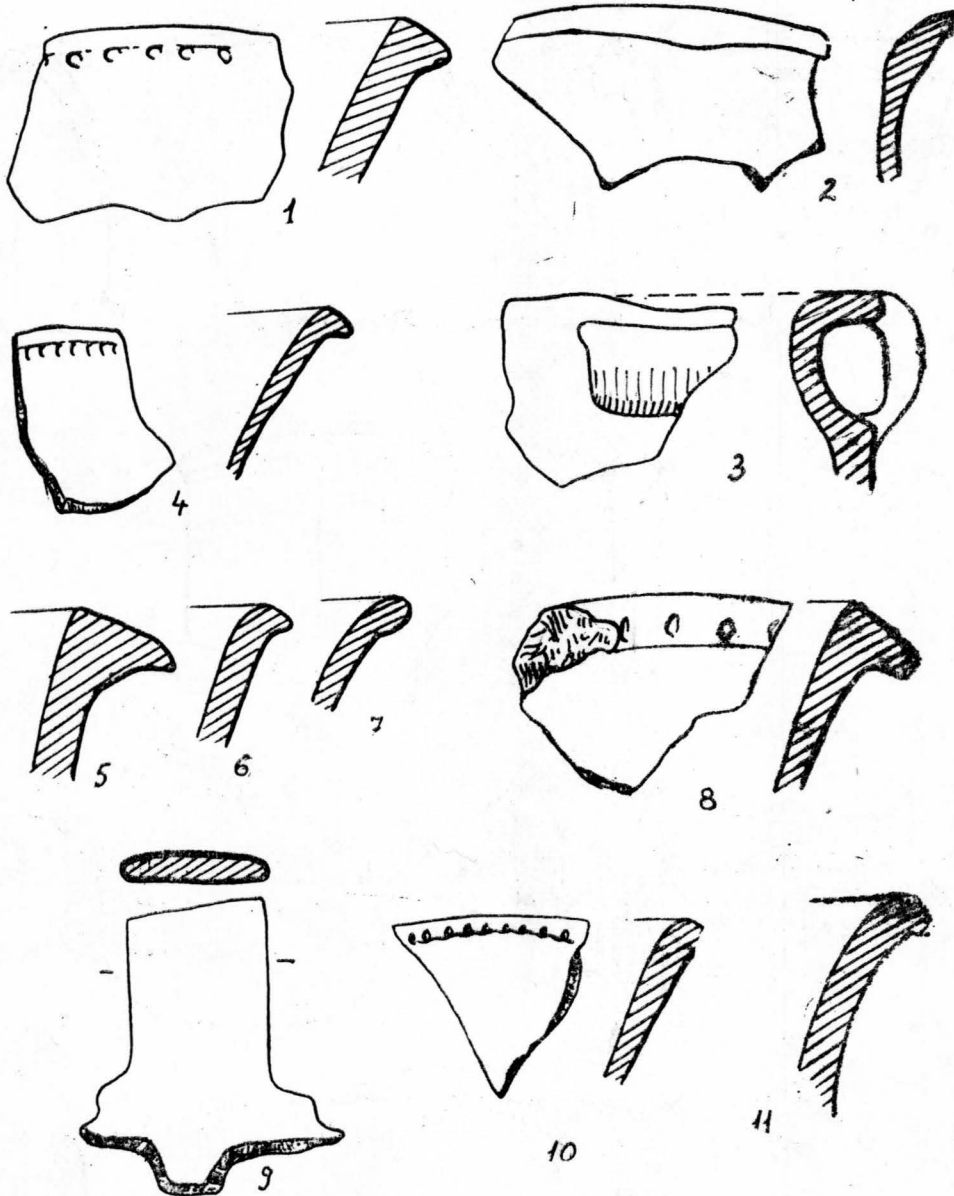

Fig. 2 Fragmente ceramice Monteoru de la Sf. Gheorghe-Orkö : 2, 3, 9 ; Leț : 1, 4-8, 10, 11.

dintre ele sînt decorate cu căpriori, elemente caracteristice etapei M. IC₃ (fig. 1/7, 8 ; 2/1, 4-8, 10, 11 ; 3/7-8). Pe trei fragmente decorul incizat este executat în tehnica impresiunilor succesive, tehnică puțin folosită la Sărata Monteoru în etapa M. IC₃, dar caracteristică în aria răsăriteană de răspîndire a culturii Monteoru, pentru aceeași etapă.

² Sondajii Ion Nestor și Székely Zoltán.

Un alt fragment, din etapa M. IC₃ a fost găsit la Dalnic³ (jud. Covasna) : este un fragment din corpul unui vas decorat cu căpriori și alveole (fig. 1/6).

Alte descoperiri de ceramică Monteoru aparțin perioadei târzii, M. II și fazei Balintești-Gârbovăț, care face trecerea la cultura Noua, intens răspândită în Transilvania ca și la est de Carpați.

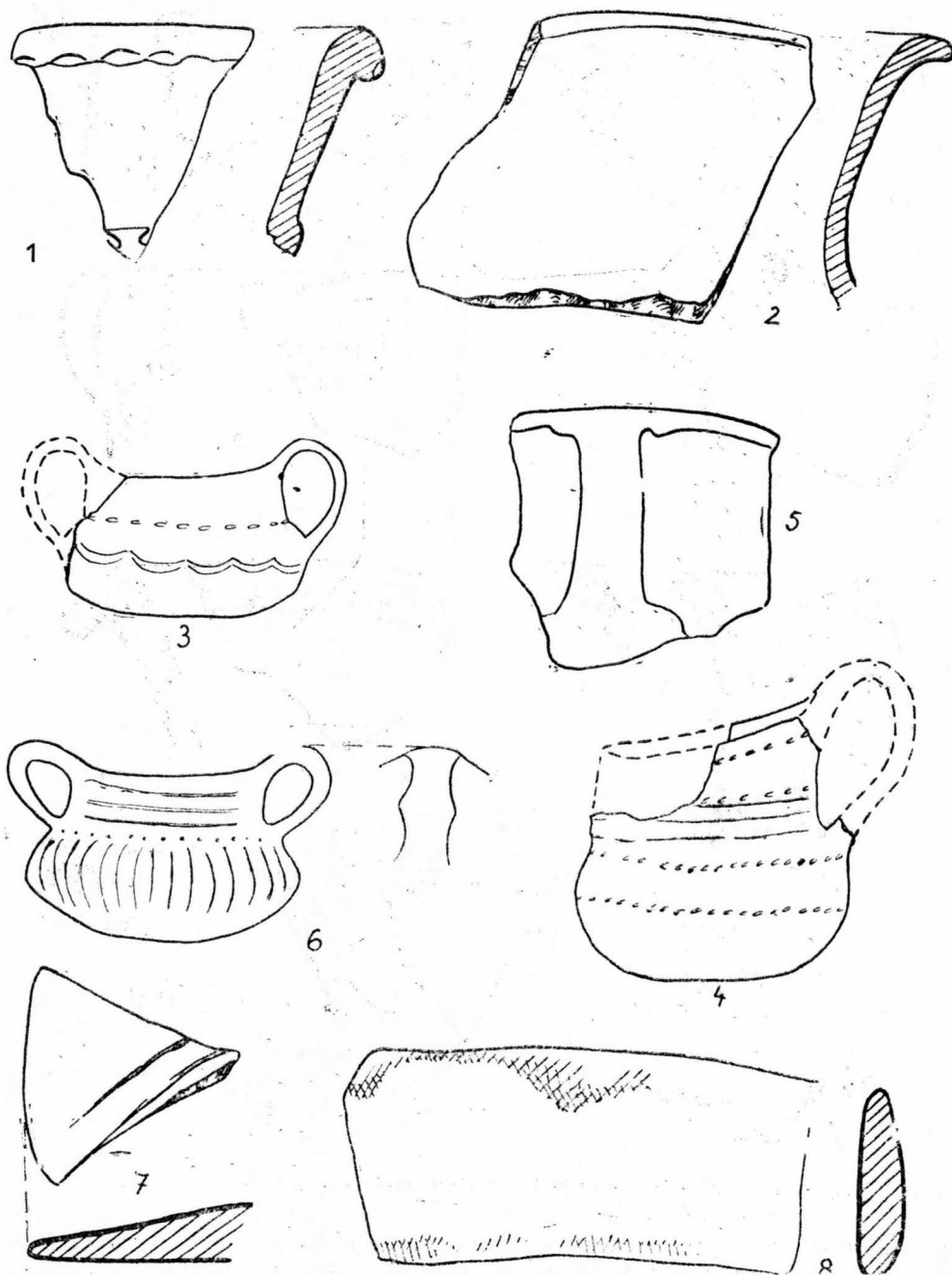

Fig. 3 Fragmente ceramice Monteoru de la Leț : 1, 2, 7, 8; Catalina : 3, 4; Sărtaș : 6.

³ La muzeul din Sf. Gheorghe, inv. nr. 13123.

Astfel, la Catalina ⁴ (jud. Covasna) s-au descoperit două cești, una cu o toartă și „cioc”, cealaltă cu două toarte, din care lipsește una ; amindouă aparțin fazei M. IIB și sunt decorate cu împunșături adânci succesive, asociate cu caneluri și colțișori ca un feston (fig. 3/3, 4).

De la Sartăș ⁵ (jud. Alba) provine o ceașcă cu două toarte decorată cu caneluri orizontale pe margine și verticale pe corp ; toartele au câte doi colțișori laterali, formă ultimă derivată din toarta Monteoru cu șea și prag (fig. 3/6). Ceașca, atit prin formă cit și prin decor, este caracteristică fazei Balintestii—Gârbovăț.

O ultimă descoperire de ceramică Monteoru, pe care o semnalăm, constă din citeva fragmente ceramice de cești, găsite în așezarea Wietenberg de la Derșida (jud. Sălaj) ⁶. Asemenea cești sunt caracteristice nivelurilor Monteoru II.

Este de subliniat faptul că descoperirile Monteoru din aria intra-carpatică aparțin primelor două etape și ultimelor două ale acestei culturi. Descoperirile Monteoru din fazele timpurii (M. IC₄—M. IC₃) sunt fragmente ceramice, iar cele din fazele tirzii sunt ceșcuțe, fapt care ar indica proveniența lor din morminte.

Lipsa unor nivele de locuire proprii culturii Monteoru în toată aria de răspindire a descoperirilor semnalate mai sus, ne obligă a considera prezența acestora ca rezultat al unor relații de caracter pașnic, ca daruri intertribale sau matrimoniale. Grupul de cești ale ultimelor faze, M. II și Balintestii—Gârbovăț, sunt încă greu de interpretat, ținind seama de faptul că acest fond etnic și teritorial va intra în formarea noii sinteze, a culturii Noua, care încheie epoca bronzului.

Astfel, ritmul istoric în care s-a dezvoltat această mare uniune teritorial-culturală, se reflectă atit în organizarea social-economică și militară, în activitatea metalurgiei bronzului, în caracterele tipologice și în continua evoluție a formelor ceramice, a uneltelor, armelor și a podoabelor, dar și în teritoriul ocupat de cultura Monteoru în diferitele sale faze.

Découvertes de la civilisation Monteoru dans le sud-est de la Transylvanie

RÉSUMÉ

Les découvertes archéologiques correspondent à des groupes sociaux différemment développés dans le temps et dans l'espace ; aussi l'aspect matériel et spirituel en est-il différent.

Pendant certaines périodes de leur développement, les groupes culturels ou les unions tribales se manifestent aussi en dehors de leur territoire, ce qui correspond pour plusieurs étapes à une expansion proprement dite, menant à l'extension de leurs territoire ou seulement à une domination sur d'autres aires culturelles ; ou il s'agit d'une pénétration, comme résultat des rapports entre les tribus. C'est le cas des découvertes Monteoru au sud-est de la Transylvanie, où on trouve des matériaux isolés, mais pas des établissements. C'est pour cette raison que nous les considérons issus des rapports intertribaux. Il s'agit des découvertes faites à Örkö, Leț, Catalina, Sartăș, Dalnic et Derșida.

EXPLICATION DES FIGURES

- Fig. 1 Fragments céramiques de type Monteoru de Sf. Gheorghe-Örkö : 1—5 ; Dalnic : 6 ; Leț : 7—8.
 Fig. 2 Fragments céramiques de type Monteoru de Sf. Gheorghe-Örkö : 2, 3, 9 ; Leț : 1, 4—8, 10, 11.
 Fig. 3 Fragments céramiques de type Monteoru de Leț : 1, 2, 7, 8 ; Catalina : 3, 4 ; Sărtaș : 6.

⁴ În muzeul din Sf. Gheorghe, amindouă ceștile cu inv. nr. A 227.

⁵ În muzeul din Sf. Gheorghe, cu nr. inv. 8321.

⁶ N. Chidioșan, Dacia, N.S., 12, 1968, p. 168, Abb. 10/13—16.

